

Juozas Mickevičius: „Akademikas mylėjo ir tyrinėjo gimtąją ŽEMAITIJĄ“

Akademiko Adolfo Jucio (1904–1974) žemietis, geras draugas ir bičiulis buvo iš Mačiūkų kaimo (Skuodo r.) kilęs pedagogas, žemaičių krašto istorijos ir kultūros tyrinėtojas, Kretingos muziejaus direktorius (1960–1975) Juozas Mickevičius (1900–1984), Amžinybėn išėjęs prieš 40 metų.

Adolfas ir Juozas draugavo nuo pat vaikystės. Abu jie studijavo Kaune veikusiam Lietuvos universitete (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas), dalyvaudavo kraštotyrinėse ekspedicijose Kretingos ir Plungės rajonuose, kartu sistemindavo jų metu surinktą medžiagą ir rengdavo straipsnius skleidimai (A. Jucys dažnai J. Mickevičiaus tekstus ir redaguodavo). Bičiuliui netikėtai mirus, J. Mickevičius nutarė parengti išsamią jo biografiją, papasakoti apie tokį mokslininką, kokį jis jį pažinojo. Šio darbo užbaigti nespėjo, bet pirminis tekstas liko. Jis saugomas Žemaičių muziejaus „Alka“ moksliniame archyve (ŽMA MA 290). Pagal šį tekstą parengėme keletą J. Mickevičiaus pasakojimų apie A. Jucio artmuosius, mokslo metus Kretingoje ir Plungėje, studijas Kaune, vaikystės ir jaunystės geriausius draugus, rūpinimąsi savo artimaisiais, jų atminimu, dėmesį gimtojo krašto istorijai, kultūros paveldui, žemaičių kalbai.

Metai, kai formavosi būsimąjo mokslininko asmenybė

Biografai, rašydami apie Adolfą Jucį, nurodo, kad jo mama Barbora Jonkaitė Kontrimienė, vėliau – Jucienė) gimė 1863 m. Kretingos rajono Smeltės kaime. Juozas Mickevičius nurodo, jog tai buvęs Kumpikų kaimas, esantis šiaurinėje Kretingos rajono savivaldybės dalyje, 4 km į pietvakarius nuo Grūšlau-

Adolfas Jucys 1919 m. Klausgalvų Mėsėdžiuose. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Lietuvos mokslų akademijos archyvo

kės. Na o Smeltės kaimas yra Kretingos rajono savivaldybės šiaurinėje dalyje, apie 600 metrų į pietvakarius nuo Grūšlaukės. Pasak J. Mickevičiaus, Barbora Kontrimienė, Jucienė buvusi labai graži ir darbšti moteris, plačiai garsėjusi kaip talentinga audėja.

Adolfo Jucio prosenelis Stanislovas Jucys XIX a. pradžioje gyvenęs Klausgalvų kaime, toje vietoje, kur XX a. II p. buvo Venckų sodyba. Stanislovo sūnus Kazimieras Jucys (A. Jucio tėvas) bei šio įpėdinis Pranas Jucys gyvenę Nasrėnų Mėsėdžių kaime.

Įkuriant Šalyno (Išalyno) dvarą Kazimieras Jucys buvo nukeltas į naują vietą, XX a. II p. vadintą Uždavariu. Po baudžiavos panaikinimo jis išsipirko 30 dešimtinių ir 30 kvadratinių sieksnių žemės, o 1876 m. jis atsisakė bendrų su dvaru ganyklų ir už tai gavo 5 dešimtines 2282 kvadratinių sieksnių žemės. Taip K. Jucio ūkis išaugo iki 36 dešimtinių dydžio.

Anuo metu netoli Kretingos buvo Rusijos ir Vokietijos siena. Nemažai šiame krašte gyvenusių žmonių pragyvenimui prisidurdavo užsiimdami kontrabanda. Kazimieras Jucys nebuvo išimtis. Taip gyvendamas jis susitaupe šiek tiek pinigų ir galėjo nusipirkti papildomai žemės, taip savo ūkį

padidindamas iki 40 hektarų.

Barbora ir Pranas Juciai savo atžalų nelepindavo, žaislų jiems nepirkdavo. Nuo pat mažumės vakai buvo pratinami padėti tėvams duoną pelnyti. Kiekvienam jų darbai ir pareigos būdavo paskirstomi pagal amžių ir jėgas. Vyresniesiems tekdavo sunkiausi. Klausgalvų Mėsėdžiuose prabėgo Adolfo vaikystės ir jaunystės metai.

1912 m. rudenį, kai tėvas Adolfas, jo brolių Juozapą ir seserį Stefaniją nuvežė mokyti į Salantų valdišką pradinę mokyklą, juos įkurdino pas Magdeloną Venckutę, kurios tėvas buvo Juozapas Venckus, o motina – Adolfo senelio Kazimiero Jucio sesuo Magdalena Jucytė. Ji buvo gimusi 1866 m. Klausgalvų Mėsėdžių kaime. Mokėjo daug pasakų, legendų, padavimų, žinojo daug įvairiausių nutikimų, tad dažnai tai pasakodavo pas ją gyvenusiems mokinukams. Kaip prisimena Adolfas, šie jų klausydavosi ištempę ausis.

Salantų valdiškos pradinės mokyklos vedėjas tada buvo Veiverių mokytojų seminariją baigęs Jurgis Gūžys. Pamokos čia vykdavo rusų kalba. J. Gūžys mylėjo savo gimtąją lietuvių kalbą. Nepažeisdamas tuo metu galiojusios teisės aktų jis po kelias savaitines pradinukų pamokas skirdavo lietuvių kalbos mokymui. Į Salantus atvykę mokyklą vizitatoriai pateikdavo J. Gūžiui pastabų už tai, kad vaikai silpnokai moka rusų kalbą, o jis per pamokas vaikus lietuvių kalbos moko.

1915 m. kovo mėnesį prartėjus karo frontui, Salantų

Jucių šeima apie 1919 metus. Pirmoje eilėje iš kairės sėdi sesuo Barbora, mama ir sesuo Stefanija, antroje eilėje stovi Barbaros vyras Mykolas Rėpšas, brolis Juozapas, ketvirtas – Adolfas. Kiti asmenys neidentifikuoti. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš šeimos archyvo

Adolfo Jucio tėviškės sodyba. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

mokykla buvo uždaryta, mokiniai išvažinėjo namo. Vykstant Pirmajam pasauliniam karui Adolfas, gyvendamas pas savo seserį Stefaniją Jucytę Daukantienę, lankė Grūšlaukės pradinę mokyklą (Kretingos r.) ir ją baigė.

Svarbus vaidmuo A. Jucio gyvenime teko Prano ir Barbaros Jucių artimam kaimynui ir geram bičiuliui Pranui Pociui. Jis buvo išsilavinęs žmogus, valdė 25 ha ūkelį Klausgalvų Mėsėdžių kaime. Kurį laiką P. Pocius gyveno JAV, ten užsidirbo šiek tiek pinigų ir grįžo į Lietuvą. Prasiidėjus Pirmajam pasauliniam karui jį mobilizavo į carinės Rusijos kariuomenę. Pasibaigus karui Pranas grįžo į savo ūkelį. Kai Adolfas baigė Grūšlaukės pradinę mokyklą, P. Pocius paragino Barbarą Jucienę leisti

(Nukelta į 34 p.)

Adolfo Jucio mama Barбора Jucienė. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš šeimos archyvo

sūnų į gimnaziją. Mama įsiklausė į šį patarimą.

Kai P. Pocius mirė, našle likusi jo žmona po Antrojo pasaulinio karo apsigyveno Salantuose. Ten, Dariaus ir Girėno gatvėje, ji turėjo savo namelį (namo numeris 2). Sunkus ir vargingas tada buvo jos gyvenimas. A. Jucys savo geradarės nepamiršo. Parvažiaavęs atostogų ją aplankydavo, nuveždavo jai pinigų, atsiųsdavo ją iš Vilniaus. Amžiaus pabaigoje senute rūpinosi, ją karšino Adolfo sesuo Stefanija Jucytė Daukantienė. Jai senutė paliko savo namelį, kurį Stefanija suremontavo ir ten gyveno.

1921–1922 m. Salantų pradinės mokyklos vedėjas Majoras privačiai parengė Adolfą stoti į Kretingos gimnazijos trečiąją klasę. 1922 m. vasario 28d. vakinas gerai išlaikė stojamuosius egzaminus (iš matematikos gavo net aukščiausią įvertinimą).

Kai Adolfas įstojo į Kretingos gimnaziją, jo sesuo Barбора Jucytė Rėpšienė susitarė su Kretingos valsčiaus sekretoriumi Steponu Sakavičiumi, kad šis jos brolių priims gyventi į Kretingos Pionierių gatvėje (taip ji vadinta sovietmečiu) jo žinioje buvusį

erdų valsčiaus namą. Tais metais kartu su Adolfu čia gyveno ir Kretingos gimnazijos trečios klasės mokiniai Vincas Jankauskas bei Kazimieras Vasiliauskas, vėliau baigę mokytojų seminarijos du kursus, Juozas ir Povilas Jašinskai, baigę keturias gimnazijos klases, ir Liudas Viršilas, baigęs penkias gimnazijos klases. Pats S. Sakavičius buvo baigęs Kretingos miesto dviklasę mokyklą. 1912 m. rudenį jį pašaukė atilikti karinę prievolę. Jam betarnaujant kariuomenėje, prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas, tad teko ir fronte pabuvoti. Namą grįžo 1918-ųjų pabaigoje. Buvo išrinktas į pirmąjį Kretingos valsčiaus komitetą, sudarytą iš Valstiečių liaudininkų.

Nuo 1923 m. balandžio 1 d. Adolfas perėjo mokytis į Plungės „Saulės“ gimnazijos trečiąją klasę, kur turėjo viltį „peršokti ketvirtą klasę“. Tai padaryti jam pavyko po poros metų, kai iš penktos klasės „peršoko“ į septintąją.

Adolfui mokantis Plungėje juo itin rūpinosi sesuo Barбора Rėpšienė. Ji gyveno Aleksandravo kaime, kuris yra 13 km į vakarus nuo Plungės, tad jai pasiekti Plungę būdavo lengviau, negu tiems, kurie gyveno Klausgalvų Mėdsėdžių kaime. Sesuo broliui nuveždavo maisto produktų, pinigų smulkiosioms išlaidoms, kuro ir visa kita, kas reikalinga mokiniui, na o mama išausdavo drabužiams pasiūti reikalingų audinių, sumokėdavo už mokslą, tad tuo metu jis buvo neblogai aprūpintas materialiai.

Adolfo sesuo Barбора buvo darbšti, puiki šeimininkė, gera dainininkė. 1916 m. ji ištekėjo už Aleksandravo pradinės mokyklos mokytojo Mykolo Rėpšo, kuris turėjo 80 ha ūkį. Tada jo ūkio žemė siekė iki Minijos upės tilto kelyje Kretinga–Plungė.

B. ir M. Rėpšai užaugino 2 sūnūs. Vienas jų tapo inžinieriumi, kitas – mokytoju (po Antrojo pasaulinio karo dirbo Kretingos kelių valdyboje). Kai M. Rėpšas mirė, Barбора ištekėjo už Zaniausko.

Plungėje nepilnus metus Adolfas gyveno pas Bražinskienę. Čia jis turėjo atskirą kambarį, tad mokytis niekas netrukdė. Namų šeimininkė Adolfui išvirdavo valgyti, prižiūrėdavo namus. Ji žinojo daug pasakų, padavimų apie Gondingos pilį, kitų nutikimų, dažnai juos pasakodavo Adolfui. Tada gimė ir jo domėjimasis tautosaka.

Dvejus metus Plungėje Adolfas yra gyvenęs pas Kniukštaitę. Ten jis taip pat turėjo atskirą kambarį. Kniukštaitė vaikinui išvirdavo valgyti,

sutvarkydavo kambarį. Tame pačiame name gyveno dar ir dvi senos seserys Rimgailaitės, gimusios Grabšyčių kaime, kuris yra penki kilometrai nuo Klausgalvų. Kai jos buvo dar mažos, kaimo gyventojus iš jų sodybų iškėlė, o jų vietoje įkūrė Grabšyčių dvarą. Tada mergaitės su motina persikėlė gyventi į Plungę. Čia jos sulaukė ir savo saulėlydžio. Rimgailaitės taip pat žinojo daug įvairiausių pasakojimų. Adolfas buvo nemažai jų užrašęs, tačiau šie užrašai per Antrąjį pasaulinį karą žuvo.

A. Jucys jau pirmaisiais mokslo metais Plungėje iš kitų klasės mokinių išsiskyrė savo gabumais. Visus dalykus jis mokėsi penketais (tada buvo penkiabalė vertinimo sistema). Ypač gabus buvo fizikai ir matematikai. Per pamokas atidžiai klausydavo mokytojų, klasėje ir namuose sąžiningai atlikdavo visas užduotis, tad jam nebuvo sunku įsisavinti dėstomus dalykus. Vyresnėse klasėse per matematikos rašomąjį darbą būdavo skiriamos dvi valandos. Adolfas užduotis atlikdavo per pusvalandį, juodraščio nenaudodavo – uždavinius sprendavo tiesiai į švarraštį. O tada... Kas nepadės draugui?! Adolfas sunkiausių uždavinių atsakymus kartais tyliai pasakodavo jo eilėje priekyje sėdėjusiam klasiokui, o tada paduodavo mokytojui savo rašomąjį darbą. Klasėje prie lentos jis mokėjo visiems mokiniams suprantausiai paaiškinti uždavinių sprendimo eigą.

Kaip dabar, taip ir anksčiau, kai kurie vaikai namų užduočių nesugebėdavo arba nesusėdavo paruošti, tad, atėję į mokyklą, norėdavo uždavinius nusirašyti nuo pažangesnių mokinių. Adolfas suprato, kad duoti nusirašinėti yra negerai, tad stengdavosi klasiokams padėti kitaip – paaiškindavo jiems, kaip reikia išspręsti uždavinius. Visi jį žinojo kaip gerą silpnusių mokinių pagalbininką. Vasaros atostogų metu, jei kas iš pataisininkų paprašydavo, Adolfas niekada neatsakydavo jiems padėti įsisavinti reikalingo dalyko žinias. Pasimokę su juo vaikai egzaminus visada išlaikydavo gerai.

Adolfas gerbė mokytojus, klausydavo jų, neužsiimdavo apkaltomis, nepravardžiuodavo nei pedagogų, nei mokinių. Dėl to ir pats visų buvo griasmas. Gimnaziją baigė iš visų dalykų turėdamas aukščiausius pažymius. Jis ir už mokyklos ribų elgdavosi kultūringai, buvo taktiškas, draugiškas, nuoširdus, vengdavo tuščių kalbų. Daugiausiai bendraudavo su mokslo siekiančiais bendraamžiais, dalindavosi

Adolfas Jucys gimnazistas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš šeimos archyvo

su jais savo žiniomis, informacija apie naujausius mokslo pasiekimus. Nemėgo menkos meninės vertės renginių, kino filmų. Šokti mokėjo, bet sakydavo: „Aš neturiu laiko juos lankyti“. Ateidavo tik į savo klasės organizuojamus vakarėlius ir į tuos renginius, kurių programa jam būdavo įdomi. Abiturientų išleistuvėse, giminių, artimųjų draugų organizuojamuose renginiuose dalyvaudavo, juose būdavo linksmas, sakydavo prakalbas, šokdavo.

Kai baigė Plungės gimnaziją, išleistuvių baliui jo klasės draugai pasisiūdinė kostiumus iš pirktinės medžiagos, o Adolfas – juodą kostiumą iš savo mamos išausto plono vilnonio milo. Jo klasės draugės bandė jį perkalbėti, atseit, kaip tu čia nuo kitų išsiskirsi, bet jis laikėsi savo. Tai nebuvo aklas užsispyrimas. Jis mylėjo mamą ir gerbė jos darbą. Žinojo, kad ji labai stengėsi tam jo kostiumui išausti medžiagą, tad argi galėjo jos rankų darbo audeklą į pirktinį iškeisti...

Nuo jaunų dienų mėgo skaityti. Knygas, žurnalus, laikraščius, kitus spaudinius dažniausiai skaity-

(Nukelta į 36 p.)

Platelių ežeras. Bonifaco Vengalio nuotraukos

davo lietuvių kalba. Jį domino istorija, geografija, fizika, chemija, leidiniai apie gamtą. Jau mokydamasis Plungėje jis sakysavo, kad jam knyga yra geras draugas ir mokytojas. Kartais net ir eidamas pasi-vaikščioti vienas jis pasiimdavo knygą. Jų gaudavo iš gimnazijos, jaunimo kuopelių knygynėlių. Jei ten ko nors reikalingo nebūdavo, pasitaupydavo pinigų ir nusipirkdavo. Mėgo Vydūno knygas. Jo pavyzdžiu ilgą laiką net vegetaru buvo tapęs (prie įprasto maisto Adolfas perėjo tik sukūręs šeimą).

Jis visada su didele meile kalbėdavo apie savo tėviškę – Klausgalvų Medsėdžių kaimą. Sakydavo, kad ten ir oras grynesnis, ir žmonės meilesni, medžiai žalesni, vanduo švaresnis, sniegas baltesnis, ledas skaidresnis, vėpūtiniai (pusnys) didesni, vėjas švelnesnis, lietus gaivesnis. Ten jis ir nusiramino ieškodavo, ir ateities planus kurdavo, ir fiziškai, dvasiškai pasikraudavo pradėdamas juos įgyvendinti.

Adolfas džiaugėsi, kad po Antrojo pasaulinio karo Klausgalvų Medsėdžių kaimas ėmė keistis, kad čia žmonių daugiau gyveno. Prasidėjus melioracijai, jis norėjo, kad nebūtų nukeldinamos sodybos, kad kaimas išliktų, gyventojai išsaugotų senąsias kultūros, bendravimo, buitines tradicijas, papročius, tėvų

kalbą. Jis mylėjo gražią Žemaičių krašto gamtą, domėjosi jo istoriją liudijančiais piliakalniais, alkais, senkapiais. Mokydamasis Plungėje pradėjo užrašinėti senolių pasakojimus. Privačiai bendraudamas visada su žemaičiais kalbėdavo žemaitiškai.

Adolfo ir jo draugų vasaros atsostogos Žemaitijoje

Adolfas Jucys ir jo kaimynas Liudas Vaičius per vasaros atostogas prieš šienapjūtę dviračiais atvažiuodavo į mūsų Pamedžių vienkiemį – prie Pamedžių miško buvusią gražiąją Mickevičių sodybą Platelių valsčiaus Mačiūkų kaime. Ji buvo didelė, etnografinė, romantiška, gerai sutvarkyta, klevais apsupta. Ta sodyba priklausė jau mūsų senoliams. Kai aš augau, tėvai čia turėjo 50 ha žemės. Iš rytų pusės sodybą supo Skirbynas ir Eglynėlis (Eglynalis) – 1,5 ha dydžio miškeliai. Šiaurinė sodybos dalis ribojosi su Apluoku, kuriame buvo Užlipčio krūmas ir epušėmis apaugęs Epšroto (Apušroto) kalnas. Pro šalį vingiavo Bartuvos upė, kuri išteka iš gretimo Visvainių kaimo pelkių. Vakaruose už 150 metrų nuo mūsų žemių buvo kaimynų pusininkų Igno ir Jono Paulauskų sodyba.

Pamedžių medė, be dviejų Pastauninkų, buvo 24 rėžių dydžio (rėžio plotis apie 50 metrų). Medė priklausė dviems ūkininkams. Čia augo eglės, pušyno dar nedaug tebuvo. Nuo Pamedžių vienkiemio į pietus, nepertoliausiai nuo Užpelkių kaimo miškelio – Išdegos. Tai buvo eglyno apsuptas kelių hektarų dydžio į ežerėlį panašus prūdas. Jo kemsuotoje dalyje perėdavo antys. Vakarinėje dalyje tyvuliavo gilus vanduo, kuriame būdavo nemažai karosų. Juos, ieškodami varlių, aplankydavo gandrai. Senieji pasakodavo, kad Išdegų vietoje senais laikais buvęs durpynas. Jis tyčia ar netyčia išdeges. Įdubimas prisipildęs vandens. Jį ir pavadinę išdegomis. Žmonės sakydavo: „jei pavasarį Išdegos pilnos vandens – vasara bus sausa, o jei pavasarį ten vandens neperdaugiausiai – bus lietingas metas, ypač vasarą, rudenį“.

Medėje netoli pelkių, Pamedžių vienkiemio, ke-liuko Dargužinė–Pamedžių vienkiemis–Užpelkiai–Dovainiai dešinėje pusėje – senojo geležies amžiaus trikampio formos senkapis. Jo viduryje – didžiulis akmuo, aplink jį – mažesni lauko akmenys. Trikampio kraštinės tiesios, kai kur apkrautos akmenimis.

Gojaus dirvose dunkso lapuočiais apaugęs gra-

žus aukštokas kalnas. Nuo Gojaus viršūnės žiūrint į vakarus matėsi už 16 kilometrų į aukštį besistiebiančios du Mosėdžio bažnyčios bokštai. Vakarų pusėje gali įžiūrėti Šačių bažnyčios bonias, o pietvakariuose – už 7 kilometrų augančius Notėnų bažnyčios šventoriaus klevus.

Dažnai čia ateidavome su draugais ir, atsisėdę ant kalno, ilgai apie daug ką kalbėdavome. Prisimindavome Gojaus vardo kilmę, šių vietovių istoriją. Nuo Gojaus pakalne nusileisdavome prie Laumės kelio esančio Laumės pėdų akmens. Jis yra įdomus neolito amžiaus akmens kirvukų gludavimo varstotas. Čia pakalbėję apie laumes, neolito laikotarpyje gyvenusius žmones mes pasukdavome į paslaptinius Pamedžių kapelius. Jie – ant gražaus, storais lapuočiais medžiais apaugusio kalnelio. Kapinaičių viduryje stovėjo keturi kryžiai – 3 stogastulpiai ir vienas kryžiaunas kryžius. Kapelių šiaurės rytų pakraštyje buvo lyg ir nedidelis įdubimas, kuriame, pasak senolių, esą palaidoti Pamedžių savininkai. Pavaikščioję pasukdavome link namų, o tada jau ir vakariene, poilsis...

Kartais dviračiais važiuodavome į Mikytų kaimą. Įdomi jo istorija. Čia, dešiniajame Šatos upelio krante, – Mikytų pilis (Pilė), piliakalnis. Vietiniai žmonės žinojo nemažai padavimų apie ją. Iš čia važiuodavome į Mikytų Alkos kalną, kur, pasak padavimų, kadaise vaidilutės kūrendavo pagonių žemaičių šventąją ugnį. Senis Antanas Malakauskis yra pasakojęs, kad Alkos kalne ne taip dar seniai buvo matoma senųjų žemaičių aukų šulinio vieta. Aplankydavome ir Mikytų kapines, kuriose palaidotas paskutinis Mikytų dvarelis savininkas Mikyta. Po jo mirties dvarelis vietoje įkurtas Mikytų bažnytkaimis. Apžiūrėdavome ir 1831 m. sukilimo dalyvio bajoro Urbonavičiaus buvusį stambų ūkį, Ustekio kapelių papėdėje – Bonaparto Nepaleono žygyje dalyvavusio Prūsų Jorko korpuso karių duonos krosnies likučius.

Kita ekskursija – prie gražiausio ir žymiausio Žemaitijoje Platelių ežero. Plateliai daugelio Žemaičių Šveicarija vadinami. Ežero šiaurinis kraštas – apie 3 kilometrai nuo Pamedžių. Pėsčia eidavome į Paežerės Rudaičių kaimą pas Platelių vidurinio ežero žvejį ūkininką Juozapą Alminą, kuris mums nemokamai paskolindavo valtį. Ji būdavo Platelių ežero pakrantėje pririšta grandine prie stipraus stulpo ir užrakinta kabančia spyna. Irklai ir kaušas vandeniui iš valtės išsemti – pas J. Alminą. Jo

šimtamečiais medžiais apaugusi sodyba – Platelių ežero pakrantėje. Išplaukę į ežerą, kurio ilgis 7 km, plotis 3 km, didžiausias gylis 46 metrai, jame praleisdavome visą dieną. Aplankydavome Ubagsalę, Briedsalę, Veršių salą, Rančelį, Pliksalę ir garsiąją Platelių ežero salą Pilį (Pilę). Prie kiekvienos mums reikėdavo sustoti, išlipus viską ten apžiūrėti, pakalbėti apie tų salų istoriją, tai, ką esame perskaitę ir iš kitų išgirdę. Ką jau bekalbėti apie Pilį, kuri apaugusi tūkstantis metų skaičiuojančiomis liepomis, ąžuolais ir įvairiais kitais lapuočiais. Tuo metu šioje saloje dar galėjai pamatyti medinės pilies tamsių pamatų, sudėgusių pastatų raudonų plytų liekanų.

XV a. pab. – XVI a. vid. Platelių pilis buvo garsi didelio krašto, kuris vakaruose siekė Klaipėdos kraštą (Prūsų sieną), Pietuose – Miniją, šiaurėje – Šventąją upę, o rytuose – Telšių apylinkę, administracinis centras. Tais laikais ežero krantas su Pilies sala buvo sujungtas tiltu. Atplaukę į Pilies salą apžiūrėdavome ir tilto likučius – iš vandens kyšančius jo poliūs. Čia ne tik gerėdavomės salos grožiu, bet ir vienas kitam pasakodavome, ką įdomesnio žinome apie jos praeitį, prisimindavome, padavimus, legendas apie ją. Pilies saloje ir papietaudavome – suvalgydavome iš namų pasiimtus sausus užkandžius. Na o tada plaukdamami valtele pasiekdavome Platelių ežero ištakas, į siaurą sąsiaurį panašų Laumalenkų bajorų ežeriuką. Rytinis ežero krantas siekia garsųjį apie 2 000 hektarų plote augantį Plokštinės mišką. Vakare patenkinči, bet jau pavargę grįždavome namo į Pamedžius.

Kita ekskursija – dviračiais į Platelius, Beržorą, Laumlenkas. Pirmiausiai apžiūrėdavome Platelių miestelį, čia stovinčią bažnyčią, dvarvietę ir buvusią senąją Platelių gyvenvietę prie Platelių ežero (anksčiau toje vietoje buvo dvaras ir miestelis, dabar – ariama žemė). Mėtydavosi išartos didelės degtos buvusios bažnyčios pamatų plytos, plytgaliai, o senosios klebonijos vietoje rasdavome vyšninės ir kitų spalvų ornamentuotų, emaliuotų koklių nuolaužų. Pietaudavome Plateliuose. Vėliau mūsų kelias sukaldavo link Beržoro. Tai sena gyvenama vietovė. Vytauto Didžiojo laikais čia būta valstybinio Beržoro dvaro. Dar ne taip seniai tą vietą šio krašto žmonės dvarvieta vadindavo. Jos žemės priklausė ūkininkui Žvirgždžiui. Na o Beržoro bažnyčia turi didelę meninę vertę. Labai įdomios ir gražios Beržoro kapinės,

(Nukelta į 38 p.)

Iš kairės: Beržoro (Plungės r.) bažnyčia ir varpinė; Beržoro koplyčios. Bonifaco Vengalio nuotraukos

kurios anksčiau priklausė Platelių parapijos bažnyčiai. Kapinėse mūsų jaunystės laikais dar buvo nemažai koplytstulpių, ažuolinių kryžių su įvairiomis figūromis, buvo ir akmeninių bei cementinių paminklų, vienas kitas stogastulpis. Stovėjo ir bažnytėlė, vadinama „kapinių mišauna koplyčia“. Joje buvo vargonai. Gražus ir Beržoro ežerėlis. Jo viduryje – sala. Anksčiau ežeras priklausė Platelių parapijos klebonijai. 1842 m. caro valdžia jį iš Platelių parapijos atėmė.

Laumalenkos – sena gyvenama vietovė. XVI a. Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas keturis valakus žemės prie Laumalenkos ežeriuko už tarnybą padovanojo Platelių pilies komendantui Kobelyniui.

Laumalenkos bajorų (buvusio bajoro Kobelyno) ežeriukai, kurių krantai daugiausiai apaugę lapuočiais medžiais, traukia akį ir kelia žavesį.

Namo iš tokios kelionės grįždavome tik vakare.

Kaip Adolfas Jucys vežė paslėpti šautuvus

Vokiečių kariuomenei atsitraukus, Salantuose įsitvirtino baltieji. Jucių namuose buvo užsilikę ketas Adolfo brolio Prano šautuvų. Namuose juos laikyti Adolfas bijojo. Nutarė vežti paslėpti pas seserį Stefanią Jucytę Daukantienę (ji 1920 m. iškėjo už Kazimiero Daukanto į Grūšlaukės Mėdsėdžio kaimą). Adolfas pakinkė kumelaitę, šautuvus padėjo ant vežimo dugno, užklojo juos šieniu ir išvažiavo. Dešinėje vieškelio Salantai–Grūšlaukė pusėje, arčiau Grūšlaukės, buvo medinė bažnytėlė (koplytėlė), XX a. pr. pastatyta ant kalvelės, kurios viršuje buvo įdubimas, panašus į aukštienlinkos moters gultą (lovą). Priaartėjus prie koplytėlės pa-

sirodė priešais atriedantis automobilis. Kumelaitė pasibadė, vežimaitį sumėtė, šautuvai iškrito, galop ir pats vežimas įvirto į griovį. Automobilis nuvažiavo nesustojęs. Adolfas krisdamas buvo šiek tiek susitrenkęs, bet šiaip taip atsistojo, susirinko šautuvus, vėl sudėjo juos į vežimą, užklojo, kad nesimatytų, ir nuvažiavęs į Daukantų sodybą, jos šeimininkams tuos šautuvus perdavė (šis nuotykis išsamiau buvo aprašytas 1973 m. spalio 15 d. Kretingos rajono „Švyturio“ laikraščio 109 numeryje).

Kaip Adolfas ir jo draugai „laistė“ gimnazijos baigimo atestatus

1930 m. birželio 24 d. Adolfas ir jo bendramoksliai gavo Plungės valstybinės realinės gimnazijos baigimo atestatus. Jų VIII klasė nebuvo vieninga, nedarė nei vinjetės, neorganizavo ir abiturientų išleistuvių balius. Kai atestatai jau buvo rankose, grupė geriausių draugų – Adolfas, Aleksandras Pakalniškis, Geležinis ir kiti – susirinko Plungėje L. Vaičiaus nuomojamame bute „aplaistyti“ atestatų. Buto šeimininkė Bronislava Bružaitė paruošė vakarienę. Visi draugai buvo blaivininkai, tai gurkšnojo tik vyną ir alų. Vakarieniaudami linksmi kalbėjosi, džiaugėsi atestatais, kurie Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukakties proga buvo išspausdinti su Vytauto Didžiojo atvaizdu ir pagražinimais. Namu išsiskirstė jau leidžiantis saulei.

Adolfo draugas Liudas Vaičius ir jo šeimos likimas

Liudas Vaičius gimė pasiturinčio Klausgalvų Mėdsėdžių kaimo ūkininko šeimoje. Iš pradžių vaikinukas mokėsi Salantų pradinėje, vėliau – Kretingos progimnazijoje, o tada – Plungės „Saulės“

Iš kairės: Adolfas Jucys ir jo draugas Antanas Šimkus; Kauno sudentų žemaičių Simono Daukanto draugijos valdyba. Iš kairės sėdi: V. Kojelytė, A. Jucys ir S. Nezabitauskaitė, stovi: A. Šimkus ir E. Petkevičius. 1930 m. Fotografai nežinomi. Nuotraukos iš Jucių šeimos archyvo

realinėje gimnazijoje, kuri 1929 m. buvo suvalstybinta. Liudas buvo pavyzdingo elgesio, darbštus, tvarkingas, draugiškas ir mandagus mokinys. Jis domėjosi Žemaitijos istorija ir savo krašto tradicijomis bei papročiais. Vasaros atostogų metu su draugais daug laiko praleisdavo keliaudami pėsčiomis ir dviračiais po Salantų ir Platelių kraštą. Tokiai vaikinų draugystei pritarė jų tėvai, jie vaikus visada maloniai sutikdavo, pavaišindavo.

1930 metų rudenį L. Vaičius Kaune įstojo į Karo mokyklą, kurią baigė įgydamas jaunesniojo leitenanto laipsnį. Vėliau tarnavo karo mokykloje. Vedė pradinės mokyklos mokytoją, susilaukė sūnaus Vytauto, kurio krikšto tėvas buvo Adolfas Jucys. 1940 metų rudenį L. Vaičius išvyko į komandiruotę, susirgo šiltine ir mirė.

Po Antrojo pasaulinio karo L. Vaičiaus žmona dirbo netoli Palangos veikusioje Vydmantų pradžios mokykloje, o sūnus Vytautas lankė Palangos gimnaziją, buvo darbštus, pažangus mokinys. Vienos dienos popietę į Vidmantų mokyklą netikėtai įsmukęs Kretingos malūno darbininkas Tamašauskas pasigavo mokytoją Vaičienę ir pareikalavo, kad ši jam atiduotų pinigų. Moteris jų neturėjo. Tada plėšikas spygliuota viela surišo jai rankas, kojas ir pradėjo mušti. Kankino tol, kol užmušė. Egzekucijos metu iš gimnazijos namo grįžo sūnus Vytautas. Tamašauskas, bijodamas, kad jis gali pasakyti, kas nukankino motiną, nužudė ir jį. Ilgą laiką buvo manoma, kad mokytoją ir jos sūnų nužudė kas nors iš besislapstančiųjų miške. Motiną ir sūnų pašarvojo vieną greta kito. Būdynė (šermenys) ir laidotuvės buvo menkos, nes mokykloje niekas nežinojo, kam

pranešti apie šią baisią tragediją – jie neturėjo nei mokytojos giminių, nei buvusių kaimynų, draugų adresų. Gausiai į laidotuves susirinkę Kretingos pedagogai mokytoją Vaičienę ir jos sūnų palaidojo Kretingos miesto naujosiose kapinėse be kunigo. Vaičiai amžinam poilsiui atgulė už didžiųjų vartų, kapinių kampe, pakraštyje prie vartelių.

A. Jucys, sužinojęs, kur Vaičiai palaidoti, samdydavo kapus tvarkančią moterėlę, kad ši jų kapus prižiūrėtų. Jie visada būdavo papuošti.

Praėjus keleriems metams po Vaičių laidotuvių plėšikas Tamašauskas buvo suimtas už senuko nužudymą Kretingoje. Tardymo metu jis prisipažino, kad yra padaręs ir daugiau žmogžudysčių, kad nužudė ir mokytoją Vaičienę su sūnumi.

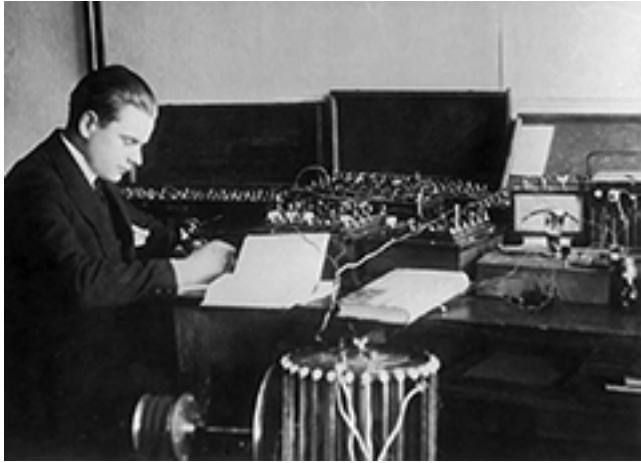
Kai 1970 m. A. Jucys mirė, mokytojos Vaičienės ir jos sūnaus kapo tvarkymu pradėjau rūpintis aš – Juozas Mickevičius. Pastačiau ant jo ir antkapį. Kas juo rūpinsis po mano mirties, nežinau.

Adolfo studijos ir karinė tarnyba Kaune

Adolfas Jucys, 1927 metų vasarą baigęs Plungės „Saulės“ realinę gimnaziją, pradėjo ruošti stojamiesiems egzaminams ir tų pčių metų rudenį įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos-matematikos fakultetą. Čia jis studijavo fizikos-matematikos mokslus. Stipendijos negaudavo, nes jo motina valdė 40 ha ūkį, o tokių valstiečių vaikams stipendijų neskirdavo. Kasmet motina sutaupydavo ir Adolfui pragyvenimui mieste bei mokslui duodavo po 1 500 litų. Adolfas studijuodamas visą savo

(Nukelta į 40 p.)

Nuotraukose nuo viršaus: Adolfas Jucys diplominio darbo „Triodinė lemputė“ rašymo metu – 1931-aisiais; Adolfas Jucys skaito paskaitą. Fotografai nežinomi. Nuotraukos iš Lietuvos mokslų akademijos archyvo

laiką, dėmesį skirdavo mokslui. Retkarčiais nueidavo į teatrą, svarbesnę operą ar kino filmą, bet šiaip jau laiko dykai neleisdavo. Jis nepriklausė studentų korporacijoms, bet buvo aktyvus Žemaičių studentų Simono Daukanto draugijos narys. Iš gipso buvo sukūręs Simono Daukanto ir Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus biustus. Bronza nudažytas Simono Daukanto biustas buvo pardavinėjamas po 75 litus, o mažesnis, baltai nudažytas Motiejaus Valančius – biustas po 30 litų. Tuos biustus atostogų metu nedideliais kiekiais parduodavo jo studijų draugai.

A. Jucys savo darbštumu, gabumais atkreipė ir universiteto vadovybės dėmesį. 1931 m. jis labai gerai pažymiais baigė Gamtos-matematikos fakultetą.

1930-aisiais kartu su Adolfu Lietuvos universitete Kaune studijavau ir aš, mano sesuo Onutė bei jau minėtas mūsų visų draugas Liudas Vaičius. Svajojome apie skirtingas profesijas, tad studijavome ne tuos pačius mokslus. Visi siekėme sukaupti kuo daugiau

savo specialybės žinių. Paskaitų nepraleidinėdavome, bibliotekoje ir namuose ruošdavomės įskaitoms ir egzaminams. Visi norėjome kuo greičiau užbaigti studijas ir gauti aukštojo mokslo diplomus. Laisvalaikiui likdavo tik sekmadienis ir tai ne kiekvienas.

Norėdami geriau pažinti Kauną, lankydavome Vytauto parką, Adomo Mickevičiaus slėnį ir kitas miesto žymiąsias vietas, svarbius kultūros objektus – Pažaislio vienuolyną, muziejus (Karo, Kauno miesto, Zoologijos), Botanikos sodą Fredoje. Nueidavome ir į Kauno miesto kapines, kuriose ilsisi iškilūs mokslo, kultūros ir verslo veikėjai. Čia mūsų dėmesio daugiausiai sulaukdavo meniškų, įdomių antkapių gausa. Nueidavome ir iki Kauno tvirtovių, fortų. Tada IX forte buvo kalinami politiniai veikėjai, VII – Kauno valstybinis archyvas. Žiemos mėnesiais retkarčiais apsilankydavome teatre, operoje, kine, svarbesniuose studentų suorganizuotuose renginiuose.

1931–1934 m. mano sesuo Onutė Grenoblio universitete Prancūzijoje studijavo prancūzų kalbą ir literatūrą, tad mūsų, draugų, atvykusių studijuoti į Kauną, būrelis sumažėjo.

Adolfas, baigęs studijas, iš karto gavo šaukimą į privalomąją karinę tarnybą. Karinę prievolę jis atliko Kaune. Tarnyba buvo patenkintas, nes, kaip pats sakė, jos metu išmoko tokių gyvenime reikalingų dalykų ir įgijo tokių žinių, kokių dar nebuvo patyręs.

Adolfo kelias į didįjį mokslą

1933 m., atlikęs karinę tarnybą, A. Jucys gavo kvietimą pradėti dirbti Kauno universiteto Fizikos katedros laborantu. Tai jį nudžiugino, kvietimą priėmė. Po kurio laiko šioje katedroje jis jau dirbo asistentu.

1935 m. Adolfas vedė tuo metu dar studijavusią Sofiją Nezabitauskaitę. Jie, gyvendami santuokoje, užaugino du sūnus.

1938 m. vasarą A. Jucys buvo išvykęs į Didžiosios Britanijos Mančesterio universitetą ir čia pas profesorių D. Hantrį konsultavosi Kvantinės atomo teorijos klausimais. 1939–1940 m. Kembridžo universitete gilino teorines fizikos žinias.

1940 m. karo audra jau buvo įsisiūbavusi, bet rudenį jam vargais negalais pavyko grįžti į Lietuvą. Tais pačiais metais jis tapo Vilniaus universiteto docentu, o 1949–1951 m. mokydamasis Sankt Peterburge parašė ir apgynė mokslinę disertaciją. Greitai

po to jam buvo suteiktas mokslo daktaro laipsnis.

Adolfas Jucys pedagogas

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui Adolfas aktyviai įsijungė į hitlerinės okupacijos metais sunaikintų Lietuvos mokyklų atkūrimą. Vilniaus universitete vadovaudamas Teorinės fizikos katedrai jis 1944–1945 m. dirbo ir Lietuvos TSR (LSSR) Švietimo liaudies komisariato Aukštojo mokslo valdybos viršininku, o 1946 m. buvo Vilniaus pedagoginio instituto direktorius. Vilniaus universitete ir Vilniaus pedagoginiame institute Adolfas skaitė visus teorinės fizikos kursus, daug studentų parengė moksliniam darbui, dalis jų tapo žymiais fizikais ir tęsė jo pradėtus darbus.

A. Jucys kasmet rasdavo laiko atvykti skaityti paskaitų Kretingos bei Plungės vidurinėse mokyklose. Susitikęs su baigiamųjų klasių moksleiviais ragindavo juos stoti studijuoti tiksliuosius mokslus, tapti fizikais. Jis pasisakydavo už sveiką gyvenimo būdą, jaunimui aiškino apie žmogaus organizmui ir socialinei aplinkai daromą degtinės bei tabako žalą. Jis manė, kad tai yra labai aktualu. Tai rodo ir tas faktas, kad jis 1965 m. liepos–spalio mėnesiais parašė net du gana ilgus eilėraščius šia tema – „Tu, pypkorėliau, nelaimingas“ ir „Pamokymai bei pagraudinimai“ (šis skirtas pajūrio krašto berneliams).

Adolfas Jucys kraštotyrininkas

Tiesioginei mokslinei veiklai jam darbo valandų neužtekdavo, tad mokslu dažnai užsiimdavo ir po darbo bei poilsio ir švenčių dienomis, o kartais net ir per atostogas. Bet po tokio įtempto protinio darbo, kurį dirbant, kaip jis pats sakydavo, kartais net „sprandas traška“, reikėdavo ir atsipūsti. Tai jis darydavo užsiimdamas kraštotyrine veikla. Ji, pasak Adolfo, jam būdavo „tyras poilsis“.

Jis ypač domėjosi Kretingos ir Plungės krašto istorija. Kartą, pasibaigus Vilniuje vykusiam muziejinių seminarui, aš ir iš Skuodo rajono Baidotų kaimo kilęs žurnalistas, kraštotyrininkas, muziejūninkas, pedagogas Adolfas Nezabitauskas (1901–1968) nuėjome aplankyti Adolfą. Jis mus maloniai priėmė, pavaišino ir išdėstė savo sumanymą: visi trys bendromis jėgomis turime parašyti Salantų istoriją. Tam mes gana atsakingai ruošėmės: rinkome

Adolfo Jucio rašomasis stalas jo buvusiam darbo kabinete 1978 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Lietuvos mokslų akademijos archyvo

medžiagą, rašė straipsnius, kurių dalį išspausdino Kretingos rajono laikraštis „Švyturys“.

1973 metų vasarą etnologė prof. Pranė Dundulienė (1910–1991) A. Jucį pakvietė dalyvauti ekspedicijoje kartu su Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentais istorikais, etnografais, Lietuvos dailės instituto studentais, fotografais, grimuotojais Kretingos rajono Salantų, Grūšlaukės ir Darbėnų apylinkėse. Jos metu buvo renkama medžiaga apie šio krašto istoriją, etnografiją, karo bei pokario laikotarpį ir kt. Šios ekspedicijos dalyviai sukaupė apie 4 000 puslapių aprašų, sukūrė apie 1 000 foto-nuotraukų, apie 200 piešinių, 300 garso įrašų. Visa surinkta medžiaga buvo perduota Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos Rankraščių skyriui.

A. Nezabitauskis mirė 1968 m. Telšiuose, tad medžiagą Salantų istorijai toliau kaupėme mes su Adolfu dviese.

1973 m. gruodžio 11 d. iš Maskvos man atsiųstame laiške Adolfas rašė: „Išvažiuoju į Kanadą 5 savaitėms. Vilniuje beatsirasiu apie 20 sausio. Jei atvažiuosi į Vilnių, būtinai užsuk pas mane. Aš vis svajoju, kad mudu pradėsima rimčiau užsiimti Salantų istorija. Vis neprieinu ir aš kaip tamsta. Aš užsiėmęs fizika, Tamsta – muziejumi. Geriausiai eiti į pensiją vienam ir antram ir tirti Salantų praeitį“. Tai buvo paskutinis jo man atsiųstas laiškas. Gaila, kad Salantų istoriją liko rašyti man vienam.

A. Jucys daug metų domėjosi kapinynais (senkapiais), buvusiomis parapišėmis ir sovietmečio laikotarpio kapinėmis. Jis labai daug jų aplankė Že-
(Nukelta į 42 p.)

Nuotraukose (iš kairės): pašto ženklas, išleistas Adolfo Jucio gimimo 100-ųjų metų proga 2004 m. Dailininkė A. Ratkevičienė: stogastulpis ir koplytstulpis kelyje Kretinga–Skudas prie kelio į Adolfo Jucio tėviškę. Autorius – tautodailininkas A. Klovas. Ant ažuolinio stogastulpio yra iškalti A. Jucio žodžiai: „Atomas – tai mano gyvenimas“. D. Mukienės nuotraukos

maitijoje ir kitose Lietuvos vietose. Jis turėjo mašiną ir pats ją vairuodavo, tad jei kur nors ilgesniam laikui sustodavo, būtinai aplankydavo ten buvusias kapines. Domėjosi ir Vilniaus bei Kauno miesto kapinėmis. Jo dėmesio sulaukdavo seni antkapiniai paminklai, juose užrašyti neįkainojamos vertės tekstai, tų tekstų kalba, mirusiųjų amžius, vardai, pavardės. Jis žinojo, kur yra daugelio Lietuvos iškiliųjų rašytojų, kultūros, visuomenės veikėjų kapai. Lankydavo ir Motiejaus Valančiaus tėvo kapą Salantų Gargždėlės kapinėse, Valančiausko kapą Kartenos kapinėse, M. Valančiaus brolio M. Valančiausko kapą Kretingos kapinėse. Tais laikais visų jų antkapiniai paminklai buvo su metaliniais kryžiais, užrašais (tuos paminkus M. Valančius buvo pastatęs savo lėšomis).

Adolfo Jucio tėvų kapai

Adolfo Jucio tėvas ir vyriausiasis brolis Pranas yra palaidoti Salantų Gargždėlės kapinėse – kairėje pusėje prie mūrinės koplyčios kampo. Ten – masyvus juodo akmens paminklas (žem. *pomninkas*), kurio visos keturios pusės nušlifotos. Ant jo yra iškaltas toks užrašas:

Pranas Jucys 1863–1917

Pranas Jucys 1895–1964

Adolfo motina sirgdama prašė, kad ją palaidotų Grūšlaukėje šalia jos giminių ir pirmojo vyro Kontrimo amžino poilsio vietos. Motinos prašymas buvo išpildytas. Adolfas ant motinos kapo

pastatė šlifuito juodo akmens paminklą, ant kurio taip pat iškaltas ją identifikuojantis užrašas.

A. Jucys labai mylėjo savo tėvus, gimines, lankydavo jų kapus. Sugrįžęs į gimtąsias vietas visada užsukdavo į kapines, sutvarkydavo kapus, ant jų pasodindavo gėlių, jas palaistydavo. Nuolatinei kapų priežiūrai samdydavo tuo užsiimančias vietines moterėles. Jis, būdamas mūsų kraštuose, aplankydavo ir mano tėvo kapą Beržoro kapinėse, ten pamerkdavo gėlių.

Jis rūpindavosi ir gyvais esančiais savo giminaičiais. Žmonai nežinant kas mėnesį kiek išgalėdamas nusiųsdavo pinigų SSRS gilumoje atsidūrusiam broliui Bonifacui, seserims Barborai ir Stefanijai.

Atostogos Palangoje

A. Jucys mėgo atostogauti vasaros pabaigoje. Į Palangą jis atvykdavo apie rugpjūčio 15 d., kai kurorte vasarotojų ir triukšmo jau būdavo gerokai sumažėję.

Kelias dienas pailsėjęs pajūryje jis savo lengvąją mašiną važiuodavo aplankyti giminių. Daugeliui jų buvo labai reikalinga materialinė pagalba. Adolfas jiems nuveždavo pinigų, įvairių pirkinių. Mane jis aplankydavo Kretingos kraštotyros muziejuje. Žinojo, kad Kretingos kraštotyros muziejus savo transporto neturi, o rajono Kultūros skyrius muziejui tik kelias dienas per metus mašiną skiria, tad taip suplanuodavo savo keliones, kad galėtų mane nuvežti ten, kur aš turėdavau reikalų rinkdamas muziejui

Nuotraukose (iš kairės): grupė Plungiškių draugijos narių. Iš kairės trečias – pirmasis draugijos prezidentas Adolfas Jucys, pirmoji viceprezidentė Elena Adomavičienė (ketvirta iš kairės). Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Jucių šeimos archyvo; Adolfo Jucio kraštietis ir draugas Juozas Mickevičius. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

ekspонатus. Nuvežęs mane palikdavo, o sutartu laiku sugrįždavo paimti manęs ir mano surinktų muziejui skirtų eksponatų, kad juos nuvežtume į Kretingos muziejų. Tokių kelionių metu esu buvęs nuvažiavęs ir pas Adolfo gimines, jų apylinkėse rinkęs eksponatus. Po kelionės jis nakčiai važiuodavo į Palangą.

Kretingos kraštotyros muziejaus darbuotojai du kartus per metus, pavasarį baigus sėją ir rudenį, lankydavo kultūros paveldo objektus (paminklus): piliakalnius, Alkos kalnus, kapinynus, istorinius, akmenis, architektūros statinius, fiksuodavo jų būklę, fotografuodavo. Pastebėjus, kad kultūros paminklas sunakintas ar yra naikinamas, atsakingiems asmenims būdavo surašomi protokolai, skiriamos baudos.

A. Jucį domino kultūros paminklai. Kasmet mažiausiai vieną dieną per atostogas jis skirdavo jų lankymui. Keliaudavau kartu su juo, o kitu metų laiku aš prie paminklų važiuodavau maršrutiniais autobusais. Dažnai tie paminklai būdavo toli nuo kelio, tad daug kilometrų tekdavo pėsčia nueiti. Man A. Jucio pagalba labai praversdavo.

Sumanius įsteigti Motiejaus Valančiaus memorialinį muziejų Nasrėnuose, A. Jucys mums padėjo surasti paminklui tinkantį lauko akmenį, nurodė jam žinomus M. Valančiaus giminių adresus.

Plungiškių draugija

Plungės gimnazijos mokytojas Juozas Tarvydas, jau būdamas pensijoje, pasiūlė įkurti Plungiš-

kių draugiją, kurios nariai būtų Plungės gimnaziją ir vidurinę mokyklą baigę veiklūs žmonės. Organizacinio darbo ėmėsi ir draugiją įkūrė kraštotyryninkė, edukologijos mokslų daktarė, Plungės I vidurinės mokyklos direktorė Elena Adomavičienė (1931–2012). Būti pirmuoju Plungiškių draugijos prezidentu jos nariai patikėjo tuo metu jau akademiku buvusiam Adolfui Juciui. Tais metais jis kartu su E. Adomavičiene atliko didelį darbą burdamas iškiliausius plungiškius bei organizuodamas jų veiklą. Jam vadovaujant draugija buvo skaitlinga ir veikli. Kasmet dvi dienas Plungėje vykdavo jos narių suvažiavimai. Pirmąją dieną būdavo skaitomos paskaitos, tariamasi organizaciniais klausimais, o antrąją – lankomos žymiausios rajono vietos, kultūros ir istorijos paminklai, susitinkama su darbo kolektyvais. Draugijos nariai buvo vadinami žemiečiais. Dalį jų parašytų mokslinių darbų, ypač istorijos tema, išspausdino rajono laikraštis „Kibirškštis“. A. Jucys tokiuose suvažiavimuose skaitydavo specialiai jiems parašytus pranešimus draugijos veiklos klausimais. Keletas jo pranešimų buvo įrašyta į magnetofono juostelę.

A. Juciui mirus, buvo išrinktas naujas Plungiškių draugijos prezidentas. Juo tapo dr. A. Urbonas. Paskutinis draugijos suvažiavimas įvyko 1976 m. birželio mėnesį. Po jo

(Nukelta į 44 p.)

Akademinio Adolfo Jucio Plungės progimnazijos pastatas. Bonifaco Vengalio nuotrauka

draugijos veikla pamažu ėmė apmirti. Plungės rajono valdžia gairinti ją nebuvo suinteresuota tad jos veikla ilgam laikui nutrūko.

Žemaičių kalbos mylėtojas

A. Jucys buvo plačios erudicijos žmogus. Jis labai domėjosi gimtąją žemaičių kalba (tarme), jos patarmėmis. Su žemaičiais visada kalbėdavo tik žemaitiškai. Gerai mokėjo ir bendrinę lietuvių kalbą. Jis kalbininkams siūlė neguiti iš lietuvių kalbos kai kurių tarmiškų, nuo seno žmonių vartojamų žodžių, pvz., jis sakydavo, kad kartu su „jūs“ reikia neužmiršti ir gražaus žodžio *tamsta, tamstytė, tamstelė*. Jis kritikavo kai kuriuos mokslinius terminus. 1974 m. leidinio „Kalbos kultūra“ 30–32 puslapiuose išspausdintame straipsnyje jis rašė, kad yra ne *nuosavoji*, ne *savoji*, o tik *tikrinė funkcija*. Kartą jis Kretingos rajono Kultūros skyriui pasiūlė surengti mieste Gimtosios kalbos dieną. Tam buvo pritarta ir toks renginys Kretingoje įvyko. Tos dienos organizatoriams A. Jucys padėjo į Kretingą pasikviesti iškilius ano meto kalbininkus, žemaičių kalbos žinovus. Kretingos rajono laikraštyje „Švyturys“ buvo išspausdintas A. Jucio straipsnis „Apie mūsų tarmę“. Vėlesniais metais tokios dienos Kretingoje nebebuvo organizuojamos. Kretingos rajono laikraštyje yra buvę išspausdinta ir daugiau A. Jucio straipsnių žemaičių kalbos klausimais.

Adolfas rūpinosi, kad kaimams ir miesteliams būtų sugrąžinti jų senieji (pirminiai) vietovardžiai. Vienas tokios jo veiklos pavyzdys yra rūpinimasis Plungės rajone esančio Gintališkės kaimo pavadinimu. Adolfas surado seniausius tuo metu žinotus dokumentus, kuriuose rašoma, kad kaimo pavadinimas yra „Ginteliškė“ / „Gintiliškė“, tik ne „Gintališkė“, tad akademikas siūlė vartoti senąjį kaimo pavadinimą. Apie tai jo straipsnis buvo išspausdintas leidinyje „Kalbos kultūra“ (1970 m., Nr. 18, p. 51–52).

Jis yra daug dėmesio skyręs ir Žemaičių Kalvarijos miestelio seniesiems ir naujesiems pavadinimams, yra įrodinėjęs Kretingos vietovardžio

tikrąją kilmę. Pasak jo, pirminis miesto pavadinimas kilęs iš daiktavardžio „Kreidinga“ (žem. *Kreda*). Adolfas žinojo, kad XIII amžiuje Livonijos ordino kronikoje Kretinga vadinama *Cretyn, Kretene...* (liet. *Kreidyne, Kreidinas*). Pridėjus kuršišką galūnę – inga, atsirado *Kretinga*. Pasak Adolfo, visa tai galima pagrįsti tuo, kad senovėje apie Kretingą buvo daug kalkių. Minijos upės pakrantėje netoli Kartenos yra Altyčės kalnas, ten XIX a. buvo kasamos kalkės.

Adolfas Jucys buvo ir poetas, parašė nemažai eilėraščių. Dažnai juos pasirašinėdavo Antano Jonkaus slapyvardžiu. Dalis tų kūrinių liko rankraščiuose, tarp jų yra ir „Žygiuoju nešinas naštas“. Keletą eilėraščių yra sukūręs pagal girdėtas legendas ir padavimus. Tokie yra ir eilėraščiai „Platelių ežeras“, „Džiugo kalnas (prie Telšių)“, „Žilvino gimtinė“ (visi trys parašyti 1965 m.). 1967 metais gimė jo eilėraštis „Plungė“.

***

Paskutinė A. Jucio kelionė buvo į Kanadą – ten jis išvyko 1973 m. gruodžio 12 d., o 1974 m. vasario 4 d. Adolfas staiga mirė. JAV Merilendo universiteto prof. B.Judd, sužinojęs apie A. Jucio mirtį, rašė, kad prof. Adolfo Jucio mirtis yra didžiulis nuostolis mokslo pasauliui, ypač atomo struktūros ir atomo spektroskopijos sričiai, nes jis paskutiniaisiais metais buvo visuotinai pripažintas teorinės atomo spektroskopijos lyderis.

¹ A. Jucys, J. Mickevičius, „Kur buvo Šalyno dvaras“, Švyturys, 1973.10.26, Nr. 127; A. Jucys, J. Mickevičius, „Keletas žodžių apie Salantų senovę ir žmones“, A. Jucys, „Ponios lova, baltųjų automobilis...“, Švyturys, 1973.11.15, Nr. 16; A. Jucys, „Meteoritas Šalyno kaime“, Mokslas ir gyvenimas, 1972 m.; A. Jucys, „Keletas žodžių apie tėviškėlę brangią“, Maširaštis, Vilnius, 1971.01.25) ir kt.

² Nuo 1990 m. Vilniaus dailės akademija.

³ „Švyturys“ (Kretinga), 1973.07.11, Nr. 94.